

Gyógyszerészképzés Kolozsvárott 1920 után

Kata Mihály¹, Gyéresi Árpád²

¹Szegedi Tudományegyetem, Gyógyszertechnológiai Intézet,

²Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, Gyógyszerészeti Kémiai Tanszék

Învățământul farmaceutic la Cluj după 1920

După primul război mondial, începând cu 1920 învățământul farmaceutic s-a desfășurat la Cluj – în „capitala Ardealului” – în cadrul Institutului de Farmacie al *Universității Regele Ferdinand I*, în limba română. Autorii și-au propus să studieze unele date privind acest învățământ, ca: numărul de studenți și de cadre didactice, respectiv naționalitatea și religia acestora. Aceste date sunt în parte necunoscute, incomplete, uneori chiar greșite.

Cuvinte cheie: învățământ farmaceutic, istoric.

Kérdés, hogy 1920 és 1933 között Kolozsvárott miként alakult a gyógyszerészek oktatása (ami a magyar gyógyszerészképzés történetének kevésbé ismert része). Az is érdekelt bennünket, hogy 1920 után Kolozsváron a *Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem* épületeiben létesült, a román *I. Ferdinánd Király Egyetemen* az egyes évfolyamokon hány, milyen nemzetiségű és vallású hallgató tanult, azaz milyen volt a magyar, a szász, a román és a zsidó hallgatók száma és aránya? Kik – azaz milyen magyar és román oktatók – tanították őket? 1920 és 1933 között mikor és hányan végeztek? Mi volt az oka, hogy a képzést 1933-ban megszüntették, és Bukarestbe összpontosították?

Dolgozatunkban röviden kitérünk a magyarországi és a romániai képzés kialakulására és későbbi sorsára. Vizsgálódásaink során a számokkal alátámasztott adat-sorok máris több érdekes következtetés levonását teszik lehetővé. Eközben néhány jelentős tévedésre is rámutatunk. Fontosnak véljük, hogy e gyógyszerésztörténeti kérdés részleteinek további tisztázására a kutatók figyelmét ráirányíthassuk.

dr. Gyéresi Árpád

540143 Marosvásárhely - Târgu-Mureș

Aleea Cornișa 4/16

e-mail: agyeresi@gmail.com

Education of pharmacists at Kolozsvár from 1920

After World War I, from 1920, the education of pharmacists continued in the Pharmaceutical Institute of *King Ferdinand I University* at Kolozsvár (Cluj) in the „Capital of Transylvania” (in Romanian). Authors should like to know more about the conditions of this topic, as numbers, nationality or religion of students and teachers. These data are unknown, wrong or incomplete before us.

Keywords: pharmaceutical education, history.

1. Előzmények

Egyetemi képzés Kolozsvárott. Báthory István 1581. május 12-én létesített egyetemet, amely később megszűnt. – 1872-ben megalapították a *Magyar Királyi Tudományegyetemet*, az első vidéki magyar egyetemet, amelynek neve 1881-től lett *Ferencz József Tudományegyetem* (FJTE) [8, 12, 22, 23].

A gyógyszerészképzés szakaszai Kolozsvárott – dolgozatunk szempontjából – 1872-től 1919-ig (magyar nyelven) és **1920-tól 1933-ig** (majd 1946-tól ismét, ill. 1948-tól önálló Karként, román nyelven). A FJTE utóda működik 1921-től Szegeden [2, 22, 24]. 1948-tól Marosvásárhelyen is van magyar tannyelvű képzés [1, 13].

A magyar egyetemi gyógyszerészképzés városai és évszámai az idők folyamán: 1771-ben *Nagyszombatban* kezdődött, amely néhány év után (1777) áttelepült Budára (1873 óta *Budapest*). – 1872: *Kolozsvár*. – 1921: *Szeged*. – 1948: *Marosvásárhely*. – 1996: *Debrecen* – 2000: *Pécs*. – Közben 1876-ban (az 1868-as horvát–magyar kiegyezést követően) Zágrábban is indult képzés, majd ezt 1912-től Pozsonyban, az Erzsébet Tudományegyetemen szintén tervezték. – Az adatok egy része hiányos vagy téves, ill. előttünk ismeretlen.

Az első kolozsvári gyógyszerészhallgatók (1873/1874-ben a képzés két évig tartott): – 12 fő volt I. éves: *Balsai József, Bratler Imre, Esztergami Gábor, Fayx Róbert, Fejes Lajos, Ferentzi István, Gross Károly, Horváth Miklós, Jager József, Keserű József, Kósa István és Török József*, ill. 6 fiatal már II. éven tanult: *Bíró János, Irk Jenő, Jancsó Géza* (Budapestről), *Popovics B. Emil, Tatai Miklós és Valentini Adolf* [3, 4].

Az első magyar gyógyszerészdoktorok a következők voltak:

Bécsben	Nyír Nagy Ferencz, 1819
Pesten	Csanády (Scholtz) Gusztáv, 1861
Bécsben/Erdélyből	Hintz György, 1863
Budapesten	Zaák József, 1872
Kolozsvárott	Tomcsik József, 1877
Budapesten	Légrády Erzsébet, 1905, az <i>első nő</i> , aki doktorált
Szegeden	Tukats Sándor, 1922
Marosvásárhelyen	Rácz Gábor, 1958 [5]

Véleményünk szerint a múlt század első felében a magyar gyógyszerészek nagyon összetartottak. Ez jól felfogott érdekük volt, ugyanis szerették volna, ha az elődeiktől örökölt gyógyszerterát valamelyik gyermekük „tovább viszi”. Éppen emiatt a hallgatók lemorzsolódása jelentéktelennek mondható, s ez különösen igaz volt az izraelita diákokra. Mivel közben a zsidó fiatalság körében is megnőtt az értelmiségi, s ezen belül a gyógyszerészi pálya vonzereje, a magyarországi hatalom már 1920-ban megalkotta a XXV. törvényt (*első zsidótörvény*) [6]. – „Átjárás” volt a budapesti és a kolozsvári egyetem között.

A romániai egyetemi gyógyszerészképzés 1855-ben Bukarestben indult. Az 1896. tv. 2 éves egyetemi szintű képzést írt elő (előtte gyakorlati vizsgát kellett tenni). Az akkori 4 tanszéken – többek között – 4 professzor és 11 docens oktatott. 1913-tól Jászvásáron is kezdtek képezni hallgatókat. Kolozsvárott 1919-től (*sic!*) – lényegében 1920-tól – 1933-ig az *I. Ferdinánd Király Egyetemen* román tannyelvű volt a képzés. 1922/1923-tól 3 éves lett az egyetemi oktatás. Bukarestben 1923-ban megalakult az első önálló Gyógyszerészeti Kar. Marosvásárhelyen 1948-ban indult a magyar tannyelvű képzés. Jászvásáron 1962-ben ismét létesült kar (bár a képzés már 1946-ban újra megindult). Temesváron 1991-től – 1997 óta önálló karként – van gyógyszerészképzés [7-16].

Kolozsvárott 1920 után „a legtöbb kar ideiglenesen megtartotta a magyar egyetemről örökölt tanulmányi rendtartást” és adminisztrációt, pl. az okleveleket 1921-ben is eredeti FJTE-oklevél nyomtatványon állították ki [17, 18]. – Még 1921/1922-ben is 24 tanszék volt üres [18].

Kolozsvár az 1940-es években. 1940. október 18-án – az 1940. évi XXVIII. tv. alapján – a FJTE-t és a képzést visszahelyezték Kolozsvárra [13, 19]. 1944. április 12: megszakadt a magyar nyelvű oktatás. 1944. augusztus 23: Románia átállt. 1944. október 11: *Malinovszkij marsall* – harc nélkül – elfoglalta Kolozsvárt. 1944. december elsején 628 hallgatóval és 15 tanárral megnyitották az utolsó tanévet. 1946-ban Kolozsváron újraindult a román nyelvű gyógyszerészképzés, majd 1948-ban megalakult az önálló Gyógyszerészeti Kar [10, 14]

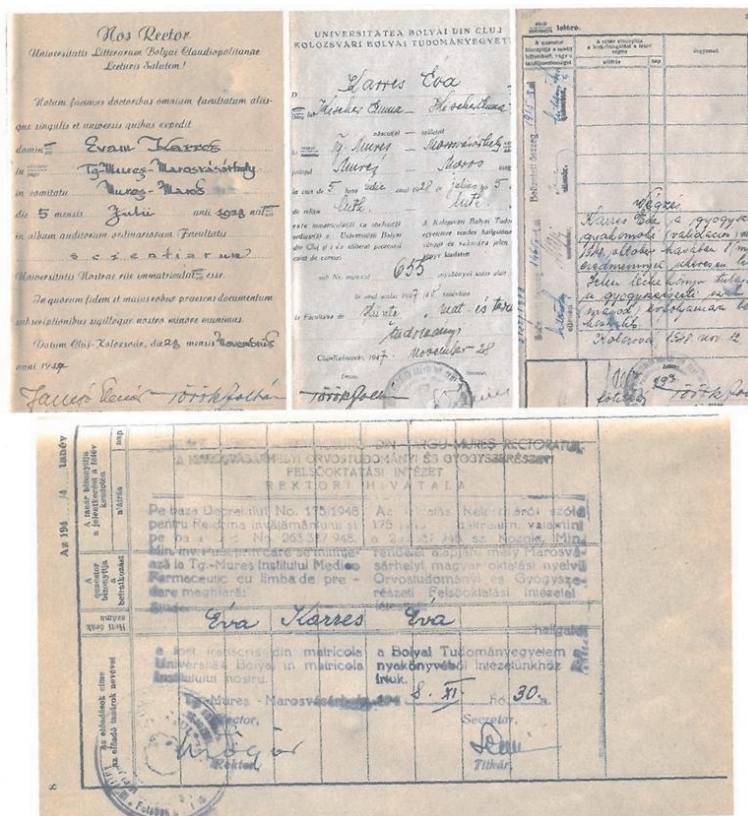
1948: megkezdődött a magyar tannyelvű gyógyszerészképzés Marosvásárhelyen. Egy, a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen 1947-ben kiállított leckekönyvben átírási pecsétet találunk, amely a Marosvásárhelyen magyar oktatási nyelvű Orvostudományi és Gyógyszerészeti Felsőoktatási Intézetet létesítő minisztériumi rendelethez hivatkozik [1] (**1. ábra**).

A pecsét kétnyelvű szövege:

<i>Institutul Medico-Farmaceutic din Târgu-Mureş - Rectoratul</i>	<i>A Marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Felsőoktatási Intézet Rektori Hivatala</i>
Pe baza Decretului No.175/1948 pentru Reforma Învăţământului pe baza Decr. No.263.327/948 Min. Înv.Publ.prin care se înfiinţează la Tg. Mureş InstitutulMedico-Farmaceutic cu limba de predare maghiară :	Az oktatás reformjáról szóló 175/1948 sz. dekretum, valamint a 263.327/948 sz. Közokt. Min. rendelet alapján, amely Marosvásárhelyt magyar oktatási nyelvű Orvostudományi és Gyógyszerészeti Felsőoktatási Intézetet létesít:
Tg.Mureş	Marosvásárhely
	1948. XI. 30.

2. Bizonytalan, hiányos és téves adatok

Szmodits és Dobson kötete [6] alapján 1889/90-ben 35 fiatal iratkozott be, és 2 év múlva, 1891-ben mind a 35-en

1. ábra. Leckekönyv 1947-ből (Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem) marosvásárhelyi átírási pecséttel

végeztek. 1890/91-ben 22 fő kezdett, de 1892-ben már 26-an diplomáztak; négyen (véltetően Kolozsvár környékiek) átjelentkeztek Pestről. 1891/92-ben 45-en iratkoztak be, és 2 év múlva 43-an végeztek (2 fiatal valószínűleg átment Pestre, vagy kimaradt, megbukott, megbetegedés miatt évet ismételt stb.). – Az adatok hiányosak. Feltételezve, hogy nagyjából annyian végeztek, mint amennyien beiratkoztak, akkor 1889 és 1920 között összesen csaknem ezren kaptak oklevelet [6]. Közöttük összesen 165 izraelita származású volt (kb. 17,3%).

A Szegei gyógyszerészképzés és a Gyógyszerésztudományi Kar 135 oldalas kiadványát 1976-ban publikálták [19]. – Szegeden 1921/22-ben és 1922/23-ban még nem végzett senki (viszont 17, ill. 8 diák beiratkozott, de közülük az első 5 évben senkit sem avattak fel, mert valószínűleg átmentek Budapestre). A 2. oszlop és a Kar „Avatási anyakönyv”-ének adatai (3. oszlop) durván eltérnek egymástól (hajlamosak vagyunk az Anyakönyv tényeit elfogadni). Ezek szerint Szegeden 1932/33-ig, 10 év alatt 442-en végeztek (közöttük 36 zsidó = 8%) (1. táblázat) [6, 19].

E példák igazolják, hogy a hivatalosan publikált és a tényleges adatok jelentős mértékben eltérhetnek.

1. táblázat. A szegei egyetemen végzett gyógyszerészek száma 1921/1922 – 1932/1933 között, irodalmi adatok [6, 19] és a Kar Avatási anyakönyve alapján

Tanév	A szegei egyetemen végzett gyógyszerészek száma [19]	A szegei egyetemen végzett gyógyszerészek száma [a Kar Avatási anyakönyve alapján]
1921/1922	–	–
1922/1923	–	–
1923/1924	52	52
1924/1925	35	35
1925/1926	28	28
1926/1927	21	35
1927/1928	53	32
1928/1929	40	67
1929/1930	55	55
1930/1931	28	45
1931/1932	43	53
1932/1933	40	40
Összesen	395	442

3. Hányan végeztek Kolozsvárott 1920 és 1933 között?

Az I. Ferdinánd Király román egyetemen (1920–1933, 1946–1948) a gyógyszerészek képzése két karon, a Matematikai–Természettudományi és az Orvosi Karon történt [14].

2. táblázat. Kolozsvárott végzetek 1920 és 1933 között

Tanév	Összes hallgató	Magyar hallgatók	Gyógysz. hallgatók
1919/1920	3793	?	121
1920/1921	Évkönyv nem	jelent meg	?
1921/1922	2447	32	52
1922/1923	1265	?	?
1923/1924	1967	?	61
1924/1925	2175	?	66
1925/1926	2357	?	–
1926/1927	2554	?	–
1927/1928	2741	?	152
1928/1929	3021	?	132
1929/1930	3757	753	111
1930/1931	4064	842	127
1931/1932	4124	935	331
1932/1933	4469	922	387
Összesen	38 734	3484	1540
Átlag/valós	2980	697	154
Összes/szám.	41 714	9755	2156

A 2. táblázat a kolozsvári egyetemi hallgatók főbb statisztikai adatait tartalmazza [18] (az „Átlag/valós” értéket a konkrét adatok alapján számoltuk. Az „Összes/számított” adatot ennek 14-gyel történt szorzásával kaptuk).

A kolozsvári egyetemen 1933/1934-ben 1127 magyar hallgató tanult [18]. Az adatok igen hiányosak és nagyon szórnak, pl. a gyógyszerészhallgatók száma 52 és 387 között váltakozott. 1933-tól bevezették a 4 éves egyetemi gyógyszerészképzést (+ 1 év gyakorlat = 5 éves képzés. Magyarországon, Budapesten *Mozsonyi* professzor ezt csak 1940-ben indította el)! „Az intézmény szervezői az új egyetemmel mindenáron a nyugati tudományos világot akarták elkápráztatni... A kolozsvári egyetem díszterme (*Aula Magna*) kétszer nagyobb és szélesebb, mint a bukaresti egyetemé... Az egyetem tanárai 1920-tól tíz éven át összesen 552 román és 117 idegen nyelvű könyvet írtak!

A két vidéki város (Kolozsvár és Jászvásár) képzésének Bukarestbe történő összevonásával a képzés az államnak lényegesen olcsóbb lett (a diákoknak viszont sokkal drágább). – Ennek oka *hivatalosan* a gazdasági világválság, ill. az ún. „centralizálás” és „egységesítés” volt. Egyrészt tudnunk kell, hogy akkoriban 4800 gyógyszerészből 3400 állástalan volt [16]! *Másrészt* a gyógyszerészeti karon a magyar hallgatók éveken át többségben voltak, majd „1931/1932-ben 113 románnal 109 magyar, 30 német és 75 zsidó állt szemben. A magyar ifjak lelkiismeretesen dolgoztak és tanultak. Sokan kitűnő eredményeket értek el, s kivívták román tanáraik legteljesebb elismerését ... Annak ellenére, hogy a szigorú felvételi vizsga a magyar fiúktól különösen sok áldozatot követelt ... *Anghelescu Konstantin* közoktatásügyi miniszter a kolozsvári román egyetemet a magyar műveltség és szellemiség ellen indított harc előretolt erődjének tekintette. ... A román egyetem a szó szoros értelmében magyar áldozatkészségből és magyar munkából épített alapon állott ... *Anghelescu* nem akart a kisebbségeknek gyógyszerészeti kart fenntartani. Éppen ezért költöztette el azt Kolozsvárról Bukarestbe” ... [18].

4. Kik oktattak és kik kutattak?

Popescu professzor munkájában 1920-tól 1933-ig (majd 1946-tól ismét) a különböző tanszékeken, összesen 36 oktató tevékenységét ismerteti [14]. Részletezve: 28 román, 2 szász: *A. Silberg* (Szerves kémia) és *V. Handelsmann* (Általános kémia), ill. 6, a szerző szerint magyarnak (egyikük izraelitának is) tekinthető: *Elisabeta Elekes-Widder* (Anorganikus gyógyszerészi kémia), *Ileana Roșu* (Galenusi gyógyszerészet), *Sámuel Izsák* (Gyógyszerésztörténet), *Trajan Boros* (Gyógyszerügyi szervezés), *Mihai Kory* (Gyógyszerhatástan) és *Hintz György József* (Gyógyszerészi kémia) [14]. – *Orient Gyula* professzort nem említi.

Orient Gyula (1869–1940). Gyógyszerészdoktor és orvos (1906). 1898-tól *Fabinyi* professzor intézetében dolgozott. 1902-ben jelentette meg *Gyógyszerészi műtan* című jegyzetét. Az FJTE tanára volt és 1920 után is az maradt az I. Ferdinánd Király Egyetemen (mivel 1919-ben még nem volt professzor, emiatt nem kellett hűségnyilatkozatot tennie). 35 éven át tanított magyar és román nyelven, egészen 1933-ig, a romániai gyógyszerészképzés bukaresti „centralizációjáig”. – Főműve *Az erdélyi és a bánáti gyógyszerészet története* (1926) [13, 20].

Itt említjük röviden – jelentőségét kiemelve – az erdélyi (kolozsvári) szerves kémiai és gyógyszerkutatást, amelyek kölcsönösen hatottak egymásra. Rózahegyi Aladár pl. megfigyelte, hogy egyes baktériumfajták a szokásos festékek oldataitól nem fejlődnek (a kemoterápeutikumok ezen az elven „működnek”). Fabinyi Rudolfot (1849–1920) és Széki Tibort [25] (1879–1950) (későbbi szegedi professzort és rektort, majd a pesti egyetem tanárát és akademikust) tartjuk a hazai szerves kémiai kutatások megalapítóinak [13, 22]. Vargha László (1903–1971) valóságos gyógyszerkutató iskolát teremtett, és 1931-től Szegeden Szent-Györgyi Albert munkatársa volt. Budapesten a Gyógyszerkutató Intézet osztályvezetője, majd igazgatója lett, és citosztatikumkutatásaiért Kossuth-díjjal tüntették ki. Balog Antal (1905–1973) szabadalmaztatta a kloramfenikol antibiotikum szintézisét. Vargha Jenő nevéhez fűződik az Aspartam nevű édesítőszer ipari szintézisének kidolgozása. Itt említjük Bodor Miklóst (1939–), később Florida állam (USA) „első számú tudományos emberét” [21].

Összefoglalva megállapítjuk, hogy a gyógyszerészképzés történetének egyes adatai ma is hiányosak, máskor hiányoznak vagy tévesek. A lehetőségekkel élve kívánjuk a figyelmet felhívni a gyógyszerészképzés e fontos területére. Interpolálással arra a következtetésre jutottunk, hogy Kolozsvárott 1920 és 1933 között kb. 2100–2200 gyógyszerész végezhetett. Feltehetően nagy számban magyarok, szászok és izraeliták (erre utal, hogy 1933-ban a képzést Bukarestbe „centralizálták”).

A szakirodalom a múlt század első felében Kolozsvárott 36 egyetemi oktató működéséről ír; közöttük két oktató valószínűleg szász és hat tanár feltehetően magyar származású volt. – Egykor Kolozsváron volt az erdélyi szerves kémiai és gyógyszerkutatás központja.

Irodalom

- Gyéresi Á. (szerk.) – Azok a szép diákévek – Gyógyszerészek emlékeznek. *FarmaMedia*, Marosvásárhely, 2013.
- ***A szegedi gyógyszerészképzés és a szegedi Gyógyszerésztudományi Kar története. JATEPress Kiadó, Szeged, 2007.
- Minker E. – Az első magyar gyógyszerész emlék a kolozsvári egyetem történetéből. *Gyógyszerészet*, 2002, 46:761-762.
- Minker E. – Kik voltak az első gyógyszerészhallgatók a kolozsvári egyetem megnyitásakor? *Gyógyszerészet*, 2002, 46:229-230.
- Kata M., Simon L. – Törekvések a gyógyszerészdoktori cím adományozására ... *Gyógyszerészet*, 2006, 50:581-582.
- Szmodits L., Dobson Sz. – A magyar zsidóság és a gyógyszerészet 1945-ig. Magyar Gyógyszerésztörténeli Társaság, Budapest, 2014. ill. *Gyógyszerészet*, 2014, 58:628-632, 678-686, 686-689.
- Budaházy I. – *Gyógyszerészképzési dokumentumok a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemről (1872–1919)*. Oradea-Nagyvárad, 2012. - és: *Dokumentumok a kolozsvári gyógyszerészképzés első időszakáról, 1872–1919*. EME XXIV. Tudományos Ülésszak, Marosvásárhely, 2014.
- Gaál Gy. – Orvosok és gyógyszerészek képzése a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen, in: Batiz E., Nagy L., Soós A. (szerk.) – *140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás*. Presa Universitară Clujeană/Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2013, 215-235.
- Tuka L. – *Sudii farmaceutice*. Ed. Studium, Cluj-Napoca, 2009, ill. Tuka L. – *Gyógyszerészeti oktatás a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 1872–1919 és 1940–1945 között*. EME XXII. Tudományos Ülésszak, Szováta, 2012. április 19–21, továbbá *Pharmaceutical education at the Franz Joseph University of Cluj, 1872-1919 and 1940-1945*, *Clujul Medical*, 2012, 85(2):266-270.
- Izsák S. – *Farmacia de-a lungul secolelor*. Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Spielmann J., Baicu G. – *Istoria științelor farmaceutice în România*. Ed. Medicală Amaltea, București, 1994.
- Gaál Gy. – *Egyetem a Farkas utcában*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2012.
- Péter H. Mária – *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai I–II*. Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2013.
- H. Popescu – *Profesori și studenți în Facultatea de Farmacie din Cluj de-a lungul timpului* (A Kolozsvári Gyógyszerészeti Kar tanárai és diákjai az idők folyamán). Ed. Risoprint, Kolozsvár, 2009, ill. H. Popescu et al. – *Pharmacists professors in „Franz Joseph” University of Cluj (1893–1918)*, *Farmacia*, 2011, 59(2):272-282.
- Lázok J., Vincze G. – *Erdély magyar egyeteme II. rész, 1944–1949*. Custos – Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1998.
- ****Semicentenarul Facultății de Farmacie București 1923–1973*. Ed. Medicală, București, 1976.
- Csótiné Gaskó B., Kata M. – Vitéz Gáspataki Gaskó Béla és családja. *Gyógyszerésztörténet*, 2013, 11:4-7.
- Biró S. – A kolozsvári egyetem román uralom alatt. *Magyar kisebbség*, 1997, 3-4:1-22.
- Novák I. – A szegedi gyógyszerészképzés és a Gyógyszerésztudományi Kar. *Studia Medica Series*, Szeged, 1976.
- Orient Gy. – *Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története*. Editura Minerva, Kolozsvár, 1926, ill. [13].
- Cseke P., Hauer M.(szerk.) – *125 éves a kolozsvári egyetem*. KOMPRESS Kiadó, Kolozsvár, 1999.
- Minker E. – *Szeged egyetemének elődei*. A Szegedi Tudományegyetem kiadványa, Szeged, 2003.
- Barabás B., Joó R. (szerk.) – *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.
- Vincze G. – *A száműzött egyetem*. JATEPress, Szeged, 2006.
- ****Szegedi Egyetemi almanach I. 1921–1995*. Hungaria, Szeged, 1996.